

ЖИНОЯТЛАРНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШ

Маъруза: Жиноятларни квалификация қилиш тушунчаси ва турлари

(1-мавзу) – 1 соат

Маърузачи: Б.Ж.Ахраров

1. МАЪРУЗА НАТИЖАЛАРИ:

Маърузанинг асосий мақсади модулни ўқитишга кириш ҳисобланувчи илк билимларни бериб, жиноятларни квалификация қилиш тушунчаси, унинг ижтимоий ҳуқуқий аҳамияти, жиноятларни квалификация қилиш турларини талабаларга чуқур етказишдан иборат.

Маъруза натижасида талаба:

- ❖ маъруза юзасидан тегишли тушунча, билим, кўникма ва тажрибага эга бўлади;
- ❖ маъруза бўйича тегишли мисоллар ва масалалар устида ишлаш, ўз муносабатини билдириш, муайян жиноятнинг юридик таҳлили бўйича ўз фикрини баён эта олади;
- ❖ ўз жавобини асослаш, танқидий фикрлаш, оппонентни эшитиш кўникма ва қобилиятини шакллантиришга эришилади;
- ❖ тарқатма материалларни ўрганиш, ўз муносабатини билдириш кўникмасига эга бўлади.

2. ТАЯНЧ ТУШУНЧАЛАР:

Жиноятларни квалификация қилиш тушунчаси **кенг ва тор** маънода ишлатилади.

Тор маънода квалификация қилиш жиноят ҳуқуқий нормаларга мувофиқ келувчи ижтимоий ҳавфли қилмишнинг ҳуқуқий баҳосидир.

Кенг маънода квалификация муайян мантиқий жараён бўлиб Жиноят Кодекси махсус қисмида назарда тутилган ижтимоий ҳавфли қилмишни содир этган шахснинг қилмишида жиноят таркиби мавжудлигини аниқлаш бўйича муайян –шахсларнинг фаолиятидир.

Квалификациянинг мақсади ижтимоий ҳавфли қилмиш содир этган шахснинг жиноий жавобгарликка тортиш учун ҳуқуқий асоснинг мавжудлигини аниқлашдан иборат.

3. МАВЗУ БЎЙИЧА ДАРС ОЛИБ БОРИШ МЕТОДИКАСИ:

❖ маърузани ўқиш жараёнида технологик харитада кўрсатилган ахборот-коммуникатив ва замонавий педагогик технологиялардан фойдаланилиши назарда тутилади;

❖ маъруза мавзусининг долзарблиги, ўрганилганлик даражаси, бу соҳада амалга оширилаётган ислохотлар мазмуни ҳақида тушунча берилади;

❖ мавзуга оид миллий ва халқаро норматив ҳужжатлар билан таништирилади ва таҳлил қилинади;

❖ режа асосида слайдлар ёрдамида мавзуаги асосий ҳолатлар тушунтирилади;

❖ мунозарали (назарий) саволлар ўртага ташланади ва уларга баҳо берилади;

❖ муаммоли масалалар тарқатилади ва уларнинг ечими эшитилади;

❖ зарурият туғилганда, масала ва саволлар уйга топшириқ сифатида берилади;

❖ асосий тушунчалар, савол-жавоблар умумлаштирилиб, маърузага якун ясалади.

Маъруза жараёнида талабалар мунозараси ўқитувчининг раҳбарлигида маърузанинг қуйида кўрсатилган кўринишларида олиб борилиши мумкин: кириш маъруза, шарҳловчи маъруза, маъруза ахборот, муаммоли маъруза, визуал маъруза ва ҳк.

Маърузалар тегишли мавзулар юзасидан гиперслайдларни талабаларга намойиш этиш орқали ўтилади. Дарс жараёнида компьютер ва мультимедиали қурилмалар: ноутбук, проектор каби дидактик воситалардан фойдаланилади.

Ушбу мавзу билан танишиш модулни кейинги мавзуларини ўрганишга тайёрлайди, уларни ўзлаштиришга ёрдам беради.

4. МАЪРУЗАНИНГ АСОСИЙ МАСАЛАЛАРИ:

Жиноятларни квалификация қилиш тушунчаси

Жиноий жавобгарликка тортиш ва жазо тайинлаш учун шахс ЖК Махсус қисмининг айнан қайси нормасини бузганлигини аниқлаш лозим. Бунда содир этилган қилмишнинг жиноят таркиби ЖК Махсус қисмида назарда тутилган ёки тутилмаганлигини аниқлаш лозим. Бу жараён жиноятни квалификация қилиш жараёни деб аталади.

Жиноятларни квалификация қилиш тушунчаси кенг ва тор маънода ишлатилади.

Тор маънода квалификация қилиш жиноят-ҳуқуқий нормаларга мувофиқ келувчи ижтимоий хавфли қилмишнинг ҳуқуқий баҳосидир.

Кенг маънода квалификация муайян мантикий жараён бўлиб, Жиноят кодекси Махсус қисмида назарда тутилган ижтимоий хавфли қилмишни содир этган шахснинг қилмишида жиноят таркиби мавжудлигини аниқлаш бўйича муайян шахсларнинг фаолиятидир.

Жиноятларни квалификация қилишнинг мақсади ва вазифаси

Квалификациялашнинг мақсади ижтимоий хавфли қилмишни содир этган шахсни жиноий жавобгарликка тортиш учун ҳуқуқий асос мавжудлигини аниқлашдир.

Содир этилган жиноятни тўғри квалификация қилишни таъминлаш – ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг асосий вазифаларидан биридир.

Жиноятни квалификация қилишда содир этилган қилмиш юридик таҳлил қилинади: тажовузнинг объекти аниқланади, унинг конкрет белгилари тавсифланади, объектив ва субъектив томонлари, субъектини характерлайдиган белгилари аниқланади. Бундай таҳлил содир этилган қилмишда қандай жиноятнинг таркиби мавжудлиги ва ушбу қилмишни содир этган шахсни ЖКнинг қайси моддаси билан жавобгарликка тортиш мумкинлиги ҳақида бир фикрга келишга ёрдам беради.

Жиноятларни квалификация қилишнинг турлари

Жиноятларни квалификация қилиш икки турга: расмий ва норасмий турларга бўлинади.

Расмий квалификация бу аниқ бир жиноий иш бўйича махсус ваколатга эга бўлган (суриштирувчи, терговчи, прокурор, судья) шахс томонидан амалга ошириладиган жиноят-ҳуқуқий квалификациядир.

Норасмий квалификация бу жиноят ҳуқуқига фуқаролар (илмий ходимлар, журналистлар ва ҳ.к.) томонидан бериладиган ҳуқуқий баҳо бўлиб, бу фақатгина уларнинг қарашларида ифодаланади. Норасмий квалификация ҳуқуқий оқибат келтириб чиқармайди.

Жиноятларни квалификация қилишда жиноят қонунининг ўрни

Квалификация қилиш жараёнида қуйидаги икки элемент мавжуд: бир томондан, бу муайян турдаги жиноят намунасини акс эттирувчи жиноят қонуни нормалари – қонунчилик (абстракт) модели бўлса, иккинчи томондан, қонунга мувофиқ баҳо берилиши лозим бўлган аниқ бир ҳаётий ҳодисалар (ижтимоий хавфли қилмиш) дир.

Муайян жиноий қилмиш учун жиноят қонунининг қайси моддаси, шу модданинг қайси банд ва қисми қўлланилиши кераклиги тўғрисидаги хулоса квалификациянинг якуни бўлиб ҳисобланади. Жиноятни квалификация қилиш жараёнида Жиноят кодексининг Умумий қисми қоидалари ҳисобга олиниши лозим.

Айрим ҳолларда қилмишни тўғри квалификация қилиш Махсус қисмининг моддаси, қисми ва бандларигагина асосланмасдан, балки Умумий қисм қоидаларига мурожаат қилишни ҳам тақозо этади. Масалан, жиноят тайёргарлик ёки суиқасд босқичида тугалланган бўлса, уни квалификация қилишда ЖК 25-моддасига ҳавола қилиш лозим бўлади.

Жиноят таркиби қилмишни квалификация қилишнинг асоси

ЖК нормалари билан квалификация қилинадиган ижтимоий хавфли қилмишнинг

қонуний модели жиноятнинг таркиби ҳисобланади.

Қилмишни жиноий-ҳуқуқий квалификация қилиш учун жиноят таркиби элементларига кўра: объект, объектив томон, субъект, субъектив томонни тавсифловчи белгиларга ажратилади.

Жиноятларни квалификация қилиш босқичлари

Қилмишни квалификация қилиш учун жиноят қонуни нормасини аниқлаш бир неча босқичда амалга оширилади.

Биринчи босқичда квалификация қилиш субъектлари томонидан фактик маълумотларни тартибга солиб, улар ичидан юридик аҳамиятга эга бўлганлари ажратилади. Бу содир этилган ижтимоий хавфли қилмишнинг фактик маълумотлари жиноят қонунида мустаҳкамлаб қўйилганлигини аниқлаш лозимлигини билдиради.

Иккинчи босқичда йиғилган фактик материалларга жиноят қонуни нормасидан қайси бири мос келиши аниқланади.

Учинчи босқичда жиноят ишининг фактик ҳолатларига мос келадиган ўхшаш таркибли жиноятлар гуруҳи аниқланади. Булар қаторига объектив ва субъектив белгиларга кўра мос келувчи, алоҳида ҳолатларга кўра фарқланадиган жиноятларнинг таркиби киради.

Тўртинчи босқичда танлаб олинган жиноят таркиби гуруҳидан содир этилган жиноятлар мос келадиган ва унинг барча томонларини тавсифлайдиган бир ёки бир неча жиноят қонуни танлаб олинади.

5. СЕМИНАР САВОЛЛАРИ:

1. Жиноятларни квалификация қилиш тушунчаси.
2. Жиноятларни квалификация қилишнинг аҳамияти.
3. Жиноятларни квалификация қилишнинг турлари.

6. МУСТАҚИЛ ЎҚИШ УЧУН АДАБИЁТЛАР:

1. Иркоходжаев А.К., Холикулов У.Ш. Жиноятларни квалификация қилишнинг илмий асослари. (Ўқув қўлланма). – Т.: ТДЮИ, 2006. - 76 б.
2. Кабулов Р. Жиноятларни квалификация қилиш: ИИВ олий таълим муассасалари учун дарслик / Р.Кабулов, А.А.Отажонов, И.А.Соттиев ва бошқ. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2012. – 291 б.
3. Рустамбаев М.Х. Ўзбекистон Республикаси Жиноят ҳуқуқи курси. Умумий қисм. I том: Жиноят тўғрисида таълимот. – Т.: Илм зиё, 2011. – 400 б.
4. Rustamboyev M.H. Jinoyat huquqi (umumiy qism). Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. – Toshkent: TDYI, 2006.
5. Жиноят ҳуқуқи. Махсус қисм: Дарслик / Р.Кабулов, А.Отажонов ва бошқ. Масъул муҳаррир Ш.Т.Икрамов. –Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2014. – 824 б.